

PARLAMENT DE CATALUNYA

A LA MESA DE LA COMISSIÓ DE JUSTÍCIA

APORTACIÓ ESCRITA DE FLAVIO GUIDI AMB RELACIÓ AL PROJECTE DE LLEI DE MEMÒRIA DEMOCRÀTICA DE CATALUNYA (TRAM. 343-00095/13)

He llegit atentament el Projecte de Llei de memòria democràtica que el Parlament de Catalunya es disposa a aprovar i expresso la satisfacció per aquest intent, encara que sigui tardà, de fer justícia als qui van patir la barbàrie del franquisme, durant la Guerra Civil i la dictadura posterior.

El que em deixa una mica perplex és el fet que, si hi ha una anàlisi seriosa i detallada dels qui van ser víctimes directes i indirectes de la Guerra Civil i de la dictadura, no es pot dir el mateix dels botxins, dels perseguidors. Això s'explica per les característiques de la transició espanyola de la segona meitat dels anys setanta. Una transició «pactada» entre el franquisme i les principals forces de l'oposició antifranquista, una transició que, en definitiva, no ha vist la veritable derrota dels partidaris del franquisme per part de les forces antifranquistes (excloent-ne els pocs «cavernícoles» del búnquer).

De seguida veig la diferència amb la transició italiana de 1945, que es va produir amb una ruptura (més o menys profunda i radical), simbolitzada per l'afusellament de Mussolini i altres jerarques, amb un intent de «purgar» els residus feixistes (la depuració, malauradament, només es va produir en una mesura mínima), i amb la proclamació de la República (i, per tant, amb l'expulsió del territori italià dels Savoia, còmplices del feixisme).

Per tant, sembla difícil d'aplicar (amb gairebé cinquanta anys de distància, entre altres) criteris que, juntament amb el dret a la reparació de les víctimes, estableixen sancions (penals o civils) per als responsables de la violència que tots coneixem, tot i que, com reconeix el dret internacional, els crims de genocidi i de lesa humanitat d'aquesta escala no prescriuen mai.

Malgrat aquests límits «estructurals», em semblaria correcte dedicar una mica més d'atenció a aquest problema. En posaré només un exemple: si és correcte proporcionar una compensació (moral, política, fins i tot abans que econòmica) fins a l'últim antifranquista assassinat amb *garrote vil*, el militant llibertari Salvador Puig Antich, em semblaria correcte sancionar els «jutges» que van dictar la sentència (i que aparentment passen tranquils per Barcelona i gaudeixen evidentment de les pensions de l'Estat) i el botxí Antonio López Sierra (mort el 1986). Crec que, si és impossible arribar a sancions penals reals (per als botxins encara vius), atès el temps transcorregut i l'edat, hauria de ser correcte proposar altres tipus de sancions (retirada de tots els «honors», expulsió de qualsevol registre «professional», reducció o cancel·lació de la pensió al delinqüent o als seus hereus, etc.).

En definitiva, seguïu el camí traçat el 2014 per la jutgessa argentina María de Servini, que va acusar amb raó els exministres franquistes Carro Martínez, Utrera Molina, Barrera de Irimo i Licinio de la Fuente per l'assassinat de Puig Antich. Fins i tot la publicació dels noms d'aquests delinqüents (i de tots els responsables de la barbàrie franquista) en una mena de columna infame (no limitada als organismes oficials, sinó per a difondre'ls a premsa i a les institucions catalanes) seria una primera «reparació» real per a les innombrables víctimes que va causar el règim. En aquesta lògica (no de venjança, sinó de justícia) seria desitjable que la Generalitat de Catalunya obrís un contenciós també amb potències i estats estrangers (en particular, Itàlia i Alemanya) que no només van ajudar a l'aventura criminal de Franco, sinó que van ser directament responsables de massacres, tortures i destruccions. No oblidem que, probablement, sense la implicació directa de la Itàlia feixista i l'Alemanya nazi –particularment, de la seva força aèria i marina–, el cop militar del 18 de juliol difícilment hauria tingut èxit al territori metropolità de la República espanyola.

Des d'aquest punt de vista ja hi ha una denúncia contra l'Estat italià, presentada gràcies al compromís dels antifeixistes italians residents a Barcelona, pels bombardeigs al territori català de 1937-1938; denúncia que haurien d'assumir i reforçar, fent-se-la seva, les institucions catalanes i que tindria, de retruc, un impacte en termes de reconeixement i credibilitat internacional. Em prenc la llibertat d'afegir aquí un excurs juridicopolític sobre l'estatus dels combatents antifeixistes italians entre 1922 i 1945, en particular, sobretot, dels partisans de 1943-1945.

Crec que el paral·lelisme entre els maquis de l'Estat espanyol (fins al 1963) i els militants antifranquistes en general fins al 1978 i els nostres partisans és força clar. No entro en el meritament de l'aspecte economicofinancer de possibles compensacions a les víctimes de la repressió i als lluitadors antifranquistes (pensions, indemnitzacions, recuperació de béns robats o confiscats?). Em limito a destacar la congruència de l'ètica (a més de la popularitat més alta d'aquest tipus de mesures en comparació amb el pagament per mitjà de les arques de la Generalitat) de la cessió de recursos dels emoluments injustos (o béns immobles, etc.) de què gaudeixen els responsables dels delictes a les víctimes d'aquests delictes.

LA LEGISLACIÓ PER AL RECONeixEMENT DE LA RESISTÈNCIA I ELS PARTISANS

La primera Comissió Nacional i Oficina dels Patriotes (9 de novembre de 1944)

La legislació a favor dels partisans no va tenir el camí llarg i accidentat que havia tingut en el passat la legislació en favor dels veterans de les batalles de la unificació italiana. De fet, ja en els primers mesos posteriors a l'alliberament de Roma (4 de juny de 1944), el reconeixement dels valors morals de la guerra

partisana i l'assistència als antics combatents havien estat percebuts com un deure pel Govern de Bonomi.

Per mitjà del Decret legislatiu lloctinencial 319/1944, del 9 de novembre, a la Presidència del Consell de Ministres es va establir una comissió nacional i una oficina per als patriotes de la Itàlia ocupada, amb l'encàrrec «d'estudiar, amb criteris homogenis, tots els problemes relatius a l'activitat desenvolupada pels patriotes en la lluita contra els alemanys i contra el feixisme, i per a promoure les mesures necessàries» (art. 2). Estava presidida pel president del Consell de Ministres i integrada pel sotssecretari d'Estat a la Presidència del Consell de Ministres amb funció de vicepresident, per un sotssecretari d'Estat designat pel ministre de la Guerra, pel sotssecretari de Premsa i Informació i per quatre experts designats per decret del president del Consell de Ministres, un cop consultat el mateix Consell de Ministres.

Des d'un punt de vista operatiu, l'Oficina dels Patriotes va proposar establir cinc comissions compostes per un mínim de cinc membres militars i civils. El Comitè d'Alliberament Nacional havia nomenat deu dels membres d'aquestes comissions, que havien emès la qualificació de partisà (patriota) als qui ho havien demanat. Entre les seves finalitats també hi havia contraposar-se a l'activitat d'organismes privats que emetien arbitràriament qualificacions de partisans. A més, l'Oficina dels Patriotes pretenia unificar totes les iniciatives privades pel que fa a l'assistència als partisans, incorporant-hi òrgans i comitès ja existents. També es va ocupar de l'exhumació dels cossos dels partisans caiguts que van romandre sepultats a les muntanyes o als llocs de combat i de l'enterrament amb els deguts honors als cementiris més propers, en espera d'enterrar-los de manera definitiva als cementiris dels països d'origen.

Establiment d'un alt comissionat per als veterans (1 de març de 1945)

Amb el Decret legislatiu lloctinencial 110/1945, de l'1 de març, es va establir un alt comissionat per a veterans, sota la Presidència del Consell de Ministres, per a dirigir, supervisar i coordinar l'activitat de tots els òrgans, oficines, fundacions, associacions i comitès que tinguessin com a objectiu prestar assistència en guerra. Els partisans (patriotes) també van ser considerats veterans de guerra des del moment en què la competència dels ministeris per a la Itàlia Ocupada i de la Guerra va cessar. En aquest sentit, l'Alt Comissionat per a Veterans va adoptar mesures per a l'assistència moral i material per mitjà de l'Associació Nacional de Partisans d'Itàlia (ANPI) i un dels seus representants va formar part del consell que l'havia d'assistir.

Assistència als patriotes de la Itàlia alliberada (5 d'abril de 1945)

La Comissió i l'Oficina dels Patriotes es van abolir la vigília de l'alliberament per mitjà del Decret legislatiu lloctinencial 158/1945, del 5 d'abril. El nou decret establia que al Ministeri de la Itàlia Ocupada –que havia d'actuar en coordinació

amb el Ministeri de la Guerra– se li encomanés l'assistència moral i material dels partisans que operaven als territoris de les zones avançades o sota el govern militar aliat, i també el seu ús en la guerra d'alliberament.

Per al reconeixement de les qualificacions degudes als partisans, es va establir una nova comissió a Roma presidida per un representant de l'ANPI i integrada per deu membres, entre els quals hi havia dos oficials de les forces armades, sis representants designats per l'ANPI, un representant de l'Associació Nacional de Combatents i un representant de l'Associació Nacional d'Amputats o Discapacitats de Guerra. Per a la validesa de les deliberacions de la Comissió era necessària la presència de com a mínim set dels membres. A aquesta comissió, se n'hi va sumar una altra amb l'encàrrec d'examinar les propostes de les compensacions als patriotes. L'havien d'integrar quatre membres: dos oficials de les forces armades i dos membres de l'ANPI. Les dues comissions depenien de la Presidència del Consell de Ministres. Es va establir una secretaria única per a ambdues comissions, encarregada de la recollida de documentació relativa a les activitats dels partisans per a sotmetre-la a la consideració de les comissions. L'Oficina dels Patriotes també feia les gestions per a expedir certificats de qualificació o compensació d'acord amb les decisions de les mateixes comissions. La documentació de l'activitat partisana relativa a les zones encara ocupades o alliberades recentment l'anava transmetent progressivament a la Secretaria de les comissions el Ministeri de la Itàlia Ocupada, que va actuar a favor dels partisans de manera concertada amb el de la Guerra. A més, en cas necessari, el Decret legislatiu lloctinencial 158/1945 va establir la creació, per decret del president del Consell de Ministres, en coordinació amb els ministeris de la Itàlia Ocupada, de la Guerra i d'Hisenda, de comissions locals amb les atribucions establertes pels articles 3 i 4 i amb jurisdicció sobre els territoris assenyalats pel mateix decret.

Contra les decisions de la Comissió de Reconeixement de Qualificacions Degudes als Partisans es podia recórrer a una comissió de segon grau, presidida per un representant de l'ANPI i integrada per dotze membres: tres oficials de les forces armades, set membres designats per l'ANPI i dos de l'Associació Nacional de Combatents i l'Associació Nacional d'Amputats i Discapacitats de Guerra. Per a la validesa dels acords era necessària la presència d'un mínim de set membres. Contra les decisions de la Comissió per a l'examen de les propostes d'adjudicació de compensacions als partisans també es podia recórrer a una comissió de segon nivell, en aquest cas presidida per un oficial de les forces armades i integrada per vuit membres, entre els quals hi havia quatre oficials de les mateixes forces armades i quatre membres designats per l'ANPI. Per a la validesa dels acords era necessària la presència de com a mínim cinc membres. Ambdues comissions tenien la seu a Roma i depenien directament de la

Presidència del Consell de Ministres, sempre d'acord amb els ministeris per a la Itàlia Ocupada i de la Guerra.

L'atribució de qualificacions es va fer a partir d'uns criteris precisos: la qualificació de patriota combatent (partisà) es va reconèixer als organitzadors i als membres estables o actius de grups que realment havien participat en accions de combat o sabotatge i als qui havien fet d'alguna manera actes d'una valentia excepcional en la lluita d'alliberament; la qualificació dels morts en la lluita d'alliberament es va assignar a tots els qui, com a lluitadors o presos polítics o ostatges o víctimes de represàlies, haguessin perdut la vida a mans dels nazis o feixistes; la qualificació de mutilats o discapacitats per la lluita d'alliberament es va reconèixer a les mateixes persones de la categoria anterior que haguessin patit mutilacions o haguessin quedat discapacitades, mentre que els qui, tot i no tenir la qualificació de patriota combatent, haguessin dut a terme activitats significatives en la lluita d'alliberament amb risc de perdre vida o haguessin col·laborat amb grups actius tenien dret a la qualificació meritòria en la lluita per l'alliberament.

El relatiu retard (2 de maig) amb què es va publicar aquest decret, que, per altra banda, mai no es va arribar a aplicar, probablement va ser degut a la incertesa del Govern per a fer front a algunes situacions d'urgència que després del 25 d'abril de 1945 es devien haver accentuat més: la integració dels patriotes (partisans) que lluiten a l'exèrcit regular i les pensions per a destinar als discapacitats i a les famílies dels morts durant les operacions de la guerrilla.

L'ANPI, reconegut com a cos moral (5 d'abril de 1945)

El Decret legislatiu lloctinencial 158/1945, com hem vist, assignava a l'ANPI, constituïda el 6 de juny de 1944 a Roma (dos dies després de l'alliberament de la ciutat) pel Comitè d'Alliberament d'Itàlia Central, un paper principal en les comissions de primer i segon grau del reconeixement de qualificacions de partisans. S'havia constituït com una organització sense ànim de lucre amb un decret legislatiu lloctinencial del mateix 5 d'abril de 1945, el número 224, pel qual se n'aprova l'estatut orgànic, del 21 d'octubre de 1944. Amb el Decret legislatiu lloctinencial 350/1945, del 3 de maig, el Ministeri per a la Itàlia Ocupada va atorgar una insígnia honorífica als partisans (definits pel decret amb el terme *patriotes*).

Premis nacionals de solidaritat (20 de juny de 1945)

El Decret legislatiu lloctinencial posterior, 421/1945, del 20 de juny, resolva parcialment el problema de la compensació dels partisans. Els que havien estat reconeguts com a patriotes combatents, és a dir, els organitzadors i membres de grups de partisans que havien participat en combats o accions de sabotatge i els que individualment també havien fet actes d'una valentia excepcional en la lluita per a l'alliberament (Decret legislatiu lloctinencial 158/1945, article 9.a),

van ser recompensats amb un premi nacional de solidaritat de mil lires, mentre que per als qui havien lluitat en formacions armades durant almenys tres mesos, tot i que no de manera continuada, la recompensa va ser de cinc mil lires. Quedaven exclosos del premi els qui haguessin comès delictes comuns entre el 8 de setembre de 1943 i el 9 de maig de 1945 i haguessin rebut una pena de presó superior a tres mesos.

Per als partisans que haguessin patit ferides greus o mutilacions o que haguessin quedat discapacitats durant la lluita d'alliberament, la bonificació de solidaritat s'elevava a deu mil lires, mentre que les famílies dels desapareguts o morts en combat o en represàlies o que haguessin mort per ferides o malalties contretes en servei rebrien una recompensa de vint mil lires. Les bonificacions de solidaritat esmentades no es podien acumular amb altres bonificacions concedides per l'Estat als partisans o als seus familiars mentre el dret a la pensió es mantingués inalterat.

Disposicions relatives al reconeixement de les qualificacions partisans i a l'examen de les propostes de compensació (21 d'agost de 1945)

Amb el posterior Decret legislatiu lloctinencial 518/1945, del 21 d'agost, que constitueix la pedra angular de la legislació sobre partisans es va abordar definitivament el problema del reconeixement de les qualificacions i la compensació dels partisans.

El nou decret havia estat especialment invocat no només pels implicats directament, sinó també per les autoritats governamentals, ja que la «qüestió partisana», arran del 25 d'abril, havia pres un caràcter no només polític i social, sinó també d'ordre públic. Aquest és el decret que estableix les comissions regionals i que regula definitivament l'examen de les propostes de compensacions.

Beneficis reconeguts per als partisans

Amb el Decret legislatiu lloctinencial 467/1945, per tant, ja abans de la constitució de les comissions encarregades del reconeixement dels partisans individuals, les disposicions relatives a les pensions de guerra es van estendre als partisans, als deportats i als familiars dels morts en la lluita d'alliberament. En el segon paràgraf de l'article 3 es va fer referència a un decret posterior que va establir les modalitats de reconeixement i pagament de les pensions.

El Decret legislatiu lloctinencial 917/1945, del 21 de desembre, va concedir una indemnització diària de vint lires als combatents partisans aturats i indigents. L'ajut es complementava amb un altre de catorze lires diàries per cada fill menor

de quinze anys i disset lires diàries per a la dona i per cada fill d'entre quinze i divuit anys. Aquests ajuts es preveïen durant cent vuitanta dies.

El Decret legislatiu lloctinencial 28/1945, del 16 de febrer, va concedir una indemnització diària de vint lires als combatents partidaris aturats i indigents. L'ajut es complementava amb un altre de catorze lires diàries per cada fill menor de quinze anys i disset lires diàries per a la dona i per cada fill d'entre quinze i divuit anys. Aquests ajuts es preveïen durant cent vuitanta dies.

El Decret legislatiu lloctinencial 940/1946, del 26 d'abril, atorgava als veterans de la guerra de 1940-1943 i de la lluita partisana una sèrie de beneficis per a la construcció o cessió d'habitatges, per a la reparació d'edificis rurals danyats o destruïts durant la guerra, per a la concessió de terrenys emfiteusis i per a crèdit a favor dels veterans artesans individuals o els constituïts en cooperatives.

El Decret legislatiu del cap provisional de l'Estat 93/1946, del 6 setembre, equipara els partisans combatents amb els soldats voluntaris que havien actuat en les unitats regulars de les forces armades en la guerra d'alliberament, de la mateixa manera que els partisans caiguts en la guerra d'alliberament s'equiparen amb els soldats caiguts en la guerra.

Amb Decret legislatiu del cap provisional de l'Estat 372/1946, del 16 setembre, les pensions de guerra dels partisans que hi tenien dret es van equiparar amb les dels militars.

Les lleis de la República

Amb el Decret legislatiu 517, del 19 d'abril de 1948, la recentment formada República Italiana va emetre les normes per a l'assumpció i la liquidació per part de l'Estat dels deutes contrets per formacions partisanes als efectes de la lluita per l'alliberament.

Amb la Llei 285/1958, del 21 de març, el Cos de Voluntaris per la Llibertat es va reconèixer, a tots els efectes legals, com a cos militar organitzat inclòs en les Forces Armades de l'Estat per l'activitat desenvolupada fins a l'establiment del Govern Militar Aliat a les localitats individuals (art.1).

Deu anys després, amb la Llei 341/1968, del 28 de març, un altre acte legislatiu decisiu per als partisans italians, amb el qual es va establir una única comissió nacional per a substituir les comissions regionals, es van reobrir els terminis per a reconèixer les qualificacions dels partisans i examinar les propostes de condecoració militar.

Aquesta llei es va subsumir en la Llei 287/1981, del 28 de maig, que ampliava fins al 31 de desembre de 1979 els terminis per a la presentació de la sol·licitud de reconeixement de la qualificació de partisà o patriota. Amb la Llei 290/1970, de l'11 de maig, el termini establert per l'article 12 del Decret legislatiu lloctinencial 518/1945 es va prorrogar fins al 31 de desembre de 1970, mentre que la posterior Llei 702/1974, del 21 de desembre, va ampliar els terminis de

presentació de sol·licituds fins al juny de 1975 «limitats als ciutadans italians residents, en el moment de la lluita partisana, a les zones de la regió de Friül - Venècia Júlia i als que van lluitar a l'estranger en formacions italianes o estrangeres» (art. 1).

Cal reiterar que en totes les disposicions enumerades la reobertura dels terminis només afectava la possibilitat de presentar una sol·licitud, sens perjudici de la condició que la documentació exposada per al reconeixement de la qualificació de partisà i les medalles al valor militar hagués estat reconeguda per la comissió competent el 30 de juny de 1948.

Les últimes disposicions legislatives a favor dels partisans, que refonien la legislació ja existent, van ser la Llei 75/1983, del 16 de març, que va expedir un diploma honorífic que certifica la qualificació de «lluitador per la llibertat 1943-1945» (article únic); la Llei 351/1988, del 6 d'agost, que va reobrir els terminis per a la concessió de la medalla d'or al valor militar a les províncies de La Spezia, Caserta, Pordenone i Brescia i als municipis de Verona, Castellino Tanaro (CN), Guardistallo (PI), Fivizzano (MC), Arcevia (AN), Feletto Canavese (TO), Giaveno (TO) i Palagano (MO); la Llei 323/1990, del 6 de novembre, que ampliava els beneficis de la Llei 434/1980 a altres categories de soldats que havien participat en la lluita d'alliberament, i la Llei 249/1993, del 14 de juliol, que atribuïa a l'Estat (Ministeri d'Educació Pública i Ministeri de Patrimoni Cultural i Ambiental) les càrregues relatives a la celebració nacional del cinquantè aniversari de la Resistència i la Guerra d'Alliberament. Es va ampliar per mitjà de Llei 134/1997, del 20 de maig.

20 de novembre 2023

Flavio Guidi